

II. LICEUL INTERBELIC

„I-a fost dat liceului nostru, în climatul Sucevei, la adăpostul zidurilor Cetății, să-și îndeplinească cu cinste misiunea, înscriind cu mândrie pagini nemuritoare în istoria școlii românești”.

Prof.univ.dr. Nicanor Mănecan

La fărșitul anului 1918, vântul schimbării era resimțit din plin. Imperiul era în plină destrămare. Anul școlar 1917-1918 s-a deschis abia pe 9 mai și s-a rezumat la sumare examene anuale. Profesorii (ca Ilarion Bereznițchi) reveneau de pe front animați de voința întregirii naționale. „Garda veche” se completa cu noi profesori ca Ioan Lelcu, Teodor Alaci, Ștefan Pavelescu, Mihai Căraușu, Gheorghe Cârlan, Ioan Sbiera, Mihai Polucușeriu, Aurel Buleandă.

Perioada dintre cele două războaie mondiale a fost una de glorie a liceului. Foști elevi ai școlii sau nu, profesorii au continuat tradiția, transmițând elevilor știința lor de carte și omenia. Ei s-au remarcat totodată, ca principali animatori ai vieții cultural-artistice a orașului.

La 26 noiembrie 1918, prin pensionarea lui C. Procopovici, conducerea liceului este luată, sub auspiciile României întregite, de către profesorul Vasile Burduhos. La 2 ianuarie 1919, vechiul Griechisch-Orthodox, Kaiserliche, Königliche Obergymnasium va deveni **Liceul “Ștefan cel Mare”**. Liceul sucevean s-a angajat plenar în procesul integrării școlare a fostei provincii austriece în cadrul legislativ al României Mari. S-a răspuns imediat la solicitarea Secretariatului de serviciu pentru instrucțiunea publică, prin participarea la conferințele delegaților dedicate „unificării învățământului din toate țările române”, venindu-se cu opinii și sugestii de substanță (aprilie-iunie 1919). Consultarea democratică (specifică anilor de după război) crea un cadru optimist ce năștea atașamentul pentru un stat preocupat de soarta învățământului românesc; o dovedeau chiar și lucrurile aparent mărunte ca ajutorul pentru procurarea de mobilier de către Guvernul Țării Bucovina pentru profesorii afectați de vitregiile războiului. Acte normative vor oferi cadrul predării materiei în noile condiții; Comisia privind manualele specifica în precizările trimise (martie 1919) schimbările sau noile surse bibliografice în domeniu.

Se intra masiv într-un nou cadru; Consiliul Școlar al Țării „bombarda” liceul cu noile reglementări: interzicerea vizionării spectacolelor proabsburgice (decembrie 1918), Sărbătorirea Unirii Principatelor (februarie 1919), demontarea inscripțiilor germane (aprilie

1919), interzicerea formularelor cu antet austro-ungar (aprilie 1919), predarea obligatorie a limbii franceze (ord. 7610/26 iunie 1919).

Pentru intrarea în normalitate, sub sancțiunea demisionării, toți profesorii urmau a se prezenta imediat la post, conform ordinului Secretariatului pentru Instrucțiunea Publică din 10 februarie 1919. În consens, direcțiunea școlii solicita demobilizarea de urgență a profesorilor aflați la unitățile militare, în principal la divizia opt din Cernăuți.

Vasile Burduhos, numit director prin Î.D.R. nr. 3342/1919 va conduce destinele școlii timp de două decenii, identificându-se cu eforturile de integrare a liceului în structura statului român întregit și conducând cu competență o unitate școlară de prestigiu în toată perioada interbelică. Secretarul Șef al Secretariatului de Serviciu pentru Instrucțiunea Publică George Tofan adresa oficial felicitări în iunie 1919 colectivului didactic sucevean și directorului liceului în urma unui control complex: „Inspectând unele clase ale liceului de sub conducerea dv., am avut satisfacția să constat că, cu toate greutățile create de împrejurările anormale prin care trecem, Liceul „Ștefan cel Mare” se găsește în ce privește ordinea, disciplina și progresul în învățământ, într-o stare bună și mulțumitoare. Pentru munca depusă la conducere, vă rog să primiți mulțumirile și recunoștința Secretariatului Instrucției, rugându-vă să continuați munca dv. rodnică și în viitor în interesul educației tineretului nostru și al culturii noastre naționale. Totodată vă autorizez să aduceți la cunoștința domnilor colegi, la lecțiile cărora am avut ocazie să asist, că am rămas satisfăcut de progresele constatate și că le arăt mulțumirile mele cu îndemnul pentru a continua această activitate folositoare.”

Pornind cu un colectiv de 16 titulari și 17 suplinitori distribuiți în vechea structură a secțiilor română (unde se distingeau Filaret Doboș, Alexandru Ieșan, Constantin Pițul, Orest Tarangul...) și germană (Rudolf Gassauer, Petru Tomaschek, Josef Wolf...), directorul Burduhos a știut să sudeze colectivul mult înnoit în anii ce vor urma. Vechile cadre degajau prestanță și profesionalism, fiind modele vii pentru colegii tineri; printre ei, Eusebie Popovici, doctor în litere și filosofie, a realizat prima Monografie a școlii, iar Rudolf Gassauer a fost un împătimit al studiilor arheologice și numismatice. Personalități deja cunoscute au lăsat locul generației tinere, fiind solicitate în organizarea învățământului românesc. Se vor afirma ca tineri profesori:

- Mihai Cărăușu (profesor de fizico-chimice): preocupat de buna funcționare a bibliotecii și clădirii afectate de război, fondator al Casei Memoriale „Simion Florea Marian” pe care a salvat-o de la demolare prin donarea către Academia Română în 1957 și solicitatea intervenției unor personalități ca Iorgu Iordan și Dimitrie Berlescu;

- Ștefan Pavelescu (profesor de limba română): animator al vieții culturale sucevene; în cadrul secției teatrale a Reuniunii „Ciprian Porumbescu”, a jucat el însuși în roluri din „Baba Hârca”, „Crai Nou”, „O scrisoare pierdută”; între 1933-1939 a dedicat studii literare și monografice lui D.Bolintineanu, V.Cârlova, O.Goga, C.Porumbescu;
- Ioan R. Sbiera (apreciat pentru profesionalismul său în fizico-chimice, va fi transferat în învățământul superior);
- Gheorghe Voevidca (profesor de limba română): s-a făcut remarcant prin volumele de poezii „Sonete”, „Cântece pentru Lu”, „Pro patria”, „Epigrame între arme”, „Trenuri”;
- Teodor Alaci (licențiat în geografie și drept): meritele sale vor fi recunoscute primind distincția de „Profesor Emerit”.

O atenție deosebită s-a acordat implementării limbii române în școală, după zeci de ani de germanizare. Consiliul Școlar al Țării transmitea pe 31 ianuarie 1919 că „...toate agendele relative la învățământ să se poarte în limba românească, actele ce privesc școlile românești, profesori sau elevi români să fie scrise atât de către particulari cât și de către autoritățile școlare numai românești”. Pentru profesorii neromâni s-au deschis cursuri de pregătire în Ardeal sub egida Secretariatului de Serviciu pentru Instrucțiunea Publică (vara 1919), iar copiii neromâni din clasele I, II urmau a se instrui din Manualul de limba română al lui Sextil Pușcariu și Eugen Herzog. În iulie 1924, Inspectoratul XIV Regional din Cernăuți trimitea certificate pentru promovarea examenelor de limba română, istorie, geografie, drept din vara 1923 profesorilor neromâni Ioan Vasilașco și Rudolf Gassauer.

Evoluția lentă spre cunoașterea limbii române într-o provincie cu puternice minorități va impune chiar și în 1923 ca Direcțiunea Generală a Învățământului Secundar să apeleze la profesori pentru „a organiza cursuri serale pentru adulți de limba română, istorie, geografie, constituție timp de șase ore săptămânal” (ord.151484 /28.12.1923). O soluție inedită a fost detașarea profesorului Nicolai Nicolin de la Hotin la Suceava pentru a deprinde limba română.

Sentimentul mândriei patriotice era menținut viu prin cele mai diferite manifestări la care liceul era prezent; momente impresionante au fost trecerea în revistă a trupelor diviziei a VII-a din Suceava pe platoul din fața Tribunalului de către generalul erou Prezan, comandantul Marelui Cartier General (10 iulie 1919), organizarea de chete pentru invalizi și văduve de război, iar în școală, dezbaterile conținutului cărții memorialistice „Mărășești” a

eroului sucevean Dimitrie Marmeliuc. Patriotismul și profesionalismul profesorului Filaret Doboș erau răsplătite prin promovarea sa ca secretar șef în administrația bucovineană (ord. 7059/1919).

Deschiderea noului an școlar 1919-1920 s-a desfășurat la Suceava conform recomandărilor Secretariatului de Serviciu; directorul a rememorat momente ca ocuparea Budapestei, aniversarea suveranului, intrarea României în război. Venind frățește în întâmpinarea colegilor preuniversitari din noile provincii, Comitetul Provizoriu al Universitarilor din Vechiul Regat, condus de Petre Poni, adresa un mesaj de suflet, foarte bine primit la liceul sucevean: „Să vă pătrundeți de nevoile zilelor noastre și de faptul că numai asociațiunea puterilor noastre va putea aduce o schimbare de fapt a vieții de până acum”. Școala suceveană a rămas și în anii 1918-1920 aceeași pepinieră de cadre de conducere: Eusebie Popovici devenea (pentru 13 ani) director la Liceul de fete din Suceava, Emanoil Iliuț, director al Liceului “Aron Pumnul” din Cernăuți, Arsenie Comoroșan, director la Liceul “Regele Ferdinand” din Storojineț, iar Petru Tomaschek, la Liceul din Siret.

Angajarea în înfăptuirea Marii Uniri l-a propulsat pe fostul profesor al școlii Ion Nistor ca om politic, șef de partid și viitor ministru. După 1926, Bucovina era reprezentată în Parlament, prin deputații dr. Eusebie Popovici (o legislatură și primar al orașului) și prof. Gheorghe Cârlan, ce părăsesc temporar catedra. Profesorul de filosofie Vasile Ienceanu va fi solicitat în 1933 să reprezinte guvernul în teritoriu ca prefect al județului.

În 1924 rănilor războiului se cicatrizaseră, Marea Unire se înfăptuise organic; astfel, școala suceveană înregistra o dominantă calmă, de împliniri și normalitate. Se desăvârșeau organismele manageriale ale școlii, înființându-se în 1924 primul comitet școlar sub președinția directorului V. Burduhos; au fost aleși ca membri preotul Sotnițchi, consilierul Sulcină, directorul Sabin, funcționarul administrativ Botez, profesorii Pițul, Polucușer, Cârlan și Batariuc. Starea materială a profesorilor se îmbunătățea simțitor odată cu aplicarea unui nou spor salarial de 35% suprapus sporului din 1923 (majorarea Curbei Lalescu) în baza ordinului Ministerului Instrucțiunii Publice 23914/10.03.1924. Astfel, majoritatea profesorilor suceveni a beneficiat de un plus salarial de 1350 lei conexas la 3600 lei (pentru cei cu 5 gradații), sau de 1215 lei adăugat la 3200 lei (pentru cei cu 4 gradații).

Un alt prilej de satisfacție a fost decizia Prefecturii Județului Suceava 5117/4.05.1924 de a împroprietări funcționarii cu loturi de casă dintr-o suprafață totală de 30 hectare teren amplasată „pe moșia Zamca”. Proces lent, durând mai mulți ani, a inclus un mare număr de dascăli beneficiari: Ștefan Pavelescu, Aurel Buleandă, Lazăr Ianovici, Ilarion Bereznițchi, Mihai Polucușeriu, Mihai Cărăușu, Rudolf Gassauer, Ioan Lelcu.

La rândul lor, elevii studioși au beneficiat de burse din surse și fundații diferite: de stat (30-45), din partea Mitropoliei (6-10), a Consistoriului (1), din partea Societății pentru Cultura și Literatura Română în Bucovina (3) din partea Fundației Regina Maria (3), la care, societatea „Școala Română” își adăuga deja tradiționala contribuție de caritate.

În această atmosferă de emulație, școala era reprezentată la Primul Congres Național de Chimie de profesorul Cărăușu (iunie 1924), iar elevii dădeau curs invitației societății științifico-literare „Tinerimea Română” din București de a participa la concursuri naționale. În urma desfășurării primei competiții, prin adresa din 28 mai 1924, societatea, prin președintele N. Dumitrescu, comunica școlii că elevul Gheorghe Turtureanu din clasa a VI-a a obținut premiul III, urmând ca, pe 3 iunie să participe la premiarea de la Ateneul Român.

Un eveniment deosebit care i-a reținut pe elevi de a pleca în vacanță în duminica Floriilor din 1924 a fost vizita în Suceava a ASR Principele de Coroană Carol pentru a asista la Solemnitatea depunerii jurământului recruților Grupului VI VM și la concertul festiv de la Primărie. Cohorta cercetașilor ca și profesorii în uniformă sau frac, au ținut să fie prezenți la aceste momente unice. Starea de emoție colectivă se va repeta în vara anului 1931 când Cohorta cercetașilor suceveni, aflată în tabăra regională a cohortelor Ținutului Cercetășesc de lângă Cernăuți, a avut ocazia de a se întâlni cu MS Carol II, Marele Voievod Mihai și ASR Principele Nicolae, comandant al Marii legiuni.

Anii deceniului trei s-au scurs firesc, în limitele normale ale orelor de curs și a activităților extrașcolare în localitate sau sub egida „Tinerimii Române”. Elevi din diferite colțuri ale țării (Hațeg, Târgul Mureș, București, Lugoj, Târgoviște etc.) au vizitat liceul și localitatea. Un nou congres național – de data aceasta de istorie – se va desfășura la Cernăuți (1931). Îndreptar în asigurarea coerenței și unității de pregătire a elevilor l-au constituit cărțile școlare; prin înalta lor ținută, au jucat un rol important în pregătirea tinerilor. Manualele școlare folosite apelau la somități în materie ca: St. Pop, P. Papadopol, Gh. Chelariu (limba română), Ch. Șaru-Drouhet, A. Beliş (limba franceză), N.A. Constantinescu, I. S. Floru (istorie), Simion Mehedinți (geografie), Traian Pop, D. Vsilovici (matematică).

După 1930 însă, spectrul mării crize a preocupat în mod dramatic profesori și elevi totodată. Școala era asaltată de mesaje ca: plata suplimentului cade în sarcina titularului aflat în concediul de boală, în proporție de 60-80% (ordinul Directoratului Ministerial II Cernăuți din 23.02.1931), reducerea de 50% a bursei (ordinul Ministrului Instrucțiunilor și Cultelor din 11.01.1931), respingerea cererii de ajutor bănesc pentru elevii săraci (adresa Administrației Județului Suceava din 15 decembrie 1930).

Situația de avarie financiară în care se găsea școala îl determina pe director să ceară o urgentă reanalizare a problemei de către Administrația Casei Școalelor și Culturii Poporului: „Față de anul 1930, atât veniturile, cât și cheltuielile apar reduse, din motivul că populația liceului, din cauza crizei economice e în descreștere și apoi, și din motivul că, ținând cont de această criză generală, va trebui și comitetul să reducă la mai mulți elevi taxa la jumătate”.

Ca peste tot în Europa, constrângerile și nemulțumirile provocate de criză și-au găsit supapa în activitatea grupărilor naționaliste și xenofobe. Manifestări sporadice semnalate în Cernăuți în 1924 – „excese de loviri violente și cu molestări a publicului evreiesc...în grădina publică... la care au luat parte și elevi” – (conform adresei Inspectoratului XIV Cernăuți din 17 octombrie), se vor relua cu mai multă brutalitate. Însuși ministrul instrucțiunii, N. Costăchescu, scandalizat, adresa directorilor de școli secundare o circulară de avertizare (639/3.01.1931): ”elevi ai școlilor secundare participă la acțiunea unor asociații politice, unde se propagă ațâțarea la ură și la dezordine, sau la manifestații de stradă care degenerază în scandaluri și violență...”. Instabilitatea guvernamentală din anii crizei s-a răsfrânt în campanii electorale în care au fost atrași și unii profesori și elevi conform articolului „Destrăbălarea la Liceul din Suceava” din „Glasul Bucovinei” din 10.09.1931 ce acuza simpatii și gesturi extreme ca ruperea de afișe electorale. Nu aceasta era însă definitiv școlii din Suceava. Actul didactic săvârșit aici era cunoscut și apreciat inclusiv de cele mai înalte foruri.

Recunoștința autorităților României întregite pentru educarea și instruirea de generații de tineri la liceul sucevean se va concretiza, printre altele, și prin conferirea de titluri și distincții prestigioase celor mai proeminenți profesori, pe parcursul întregii perioade interbelice:

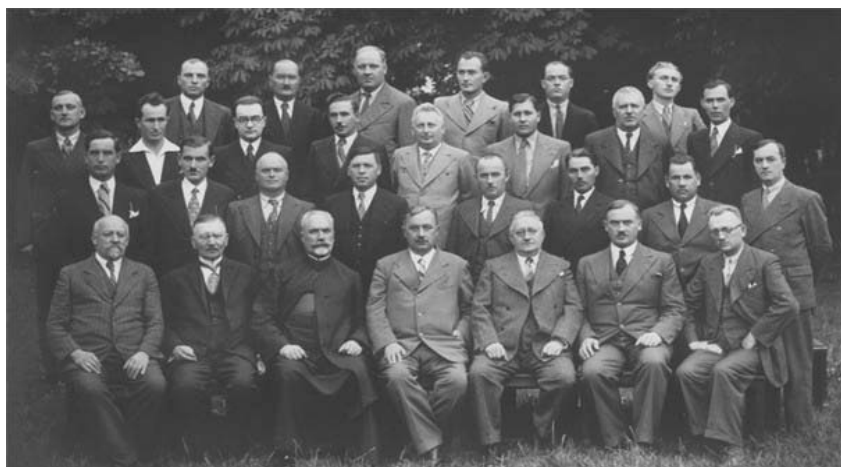
- Vasile Burduhos – ofițer al ord. Steaua României, tit. med. Răsplata Muncii cl. I;
- Dr. Eusebie Popovici – Mare Ofițer al Ord. Steaua României;
- Dr. Rudolf Gassauer – Cavaler al Ord. Stema României;
- Mihai Cărăușu – Crucea Comemorativă a Războiului;
- Vasile Ienceanu – Ofițer al Ord. Coroana României, med. Ferdinand I cu spade, Crucea comemorativă a războiului;
- Ioan Lelcu – Ofițer al Ord. Coroana României;
- Mihai Polocușeriu – Ofițer al Ord. Coroana României, Crucea Comemorativă a Războiului, medalia Regele Ferdinand cu spade;
- Pr. Dimitrie Voevidca – Ofițer al Ord. Coroana României;
- Dr. Victor Morariu – cavaler al Ord. Coroana României, tit. med. Răsplata Muncii cl.I;
- Constantin Pițul – cavaler al Ord. Coroana României;

- Ștefan Pavelescu – cavaler al Ord. Coroana României;
- Ioan Cârdei – Cavaler al Ord. Coroana României;
- Gheorghe Cârlan – Cavaler al Ord. Regele Ferdinand cu spade;
- Ioan Sbiera – Meritul Cultural cl. a II-a.

Oameni ai cetății, educatorii suceveni se simțeau datori a se împărți între datoria la catedră și viața spirituală a orașului, ce le recunoștea poziția de elită intelectuală.

Profesorii școlii vor fi și în perioada interbelică animatorii vieții spirituale sucevene, continuând pe un plan superior, într-un cadru stimulatoriu creat de Marea Unire a manifesta conștiința răspunderii ridicării concitadinilor spre cultură. Elevii liceului continuau a fi, la rândul lor, o prezență vie în peisajul spiritual sucevean. Neadmiși mult timp în Reuniunea Muzical-Dramatică „Ciprian Porumbescu”, înființată în 1903 și remarcată prin activitatea unor profesori sub bagheta dirijorală a lui August Karnet, ei sunt cooptați din 1920, participând la turnee prin orașele bucovinene și la marele succes al punerii în scenă a operetei „Crai Nou” în martie 1922. Comemorând 50 de ani de la moartea lui Ciprian Porumbescu, Reuniunea a organizat pe parcursul lunii iunie 1933 un șir de serbări jubiliare la Suceava și Stupca.

La 5 octombrie 1933, Reuniunea patrona solemnitatea dezvelirii bustului lui Ciprian Porumbescu (executat de profesorul de desen al liceului Ion Cârdei), devenit, prin amplasarea sa în parcul central al Sucevei, un simbol emblematic al orașului. Ca o sinteză a înfăptuirilor sale, în 1939, activitatea Reuniunii va fi omagiată prin monografia tipărită de profesorii Victor Morariu și Ștefan Pavelescu.

Corpul didactic din anul jubiliar 1935

N. Darie, A. Buleandra, Med. Dr. T.Cudla, P.Ivanovici, G.Alexievici, G.Motrici
 G.Ionescu, I.Cârdeiu, R.Vasilii, T.Lupășteanu, Dr.E.Feuer, I.Bujeniță, G.Batariuc, D.Moldovan
 St.Pavelescu, I.Sbiera, I.Lelcu, V.Ienceanu, M.Polocoșeriu, I.Bereznițchi, G.Cârlan, M.Cărăușu
 A.Bucher, C.Sorocean, L.Ianovici, Dir. V. Burduhos, A.Karnet, Dr.R.Gassauer, C.Pițul

1901 – 1926

Dr. Saco, Columbus, Haschler, Berariu, Dr. Botezat, Fischler, Dr. Al.Ieșan, Fortună, Dr. Schleyer, Danilevici
Prof. S. Procopovici, Prof. C-Tin Procopovici, Prof. D. Isopescul, Prof. J. Wolf

1909 – 1934

V.Grosar, M.Baciu, D.Voevidca, E. Palie, I. Bereznițchi, V. Olar, Șt. Diacon
T. Huțan, A. Ștefanelli, I. Suciu, M. Horbaniuc, N. Palamar, N. Rusu, I. Costiniuc
Gh.Nicolaescu, Prof.Dr. V. Morariu, Prof. C. Allacz, Gr. Popovici, Dr. Al. Bocănețu

1909 – 1959

I. Bereznițchi, V. Grosar, I. Suciu, N. Turturean, Gh. Nicolaescu
Gr. Popovici, Prof. E. Iliuț, S. Boca, D. Voevidca, Dr. Al. Bocănețu

Societățile Ateneul Român, Liga Culturală, vor găzdui conferințele elevate ale profesorilor Victor Morariu, Mihai Cărașu și Ștefan Pavelescu. Prof. Gheorghe Maxim, inițiator al Societății franco-române va alege calea prelegerilor publice prin implicarea sa și a colaboratorilor. De real succes se va bucura prezentarea culturii medievale franceze, conferențiind printre altele despre arta romanică și catedralele din Franța. Teatrul de amatori includea pe Ștefan Pavelescu, Eugen Chirovici, George Socoliuc. Sub președinția inimosului profesor Mihai Cărașu, cu participarea întregului colectiv didactic, pe 28 mai 1939 lua ființă Căminul Cultural Central Orășenesc „Alexandru cel Bun”, cu scopul de „a coordona viața culturală și socială din oraș prin întreținerea unei atmosfere de cultură superioară și să aplice prin înființarea de cămine orășenești programul social ca și la sate”. Preocupările de colecționari i-a făcut pe R. Gassauer și N. Turturean să accepte a deveni custozi ai muzeului din localitate; prof. Corneliu Soroceanu va depune un efort remarcabil în începuturile funcționării Bibliotecii Centrale. Începând cu 1 iunie 1933 apărea la Suceava revista lunară de cultură Crainicul Cetății, editată de profesorii Gheorghe Maxim, Ilarion Bereznițchi, Ștefan Pavelescu, dr. D. Cudla.

Dorind a obține atragerea tineretului în număr cât mai mare, manifestările artistico-științifice vor fi completate – din inițiativa aceluiși nucleu de profesori – cu cele sportive. Un împătimit al sportului, președinte al Filialei de Aviație Civilă (ARPA) pe care o crease, prof. Mihai Cărașu va organiza în iunie 1929 primul meeting aviatic în Suceava. În iulie 1939, o nouă demonstrație aviatică pe imășul Șcheia era organizată de Filiala ARPA condusă de același profesor, având consistența participării a doi ași ai zborului românesc, Max Manolescu și Băzu Cantacuzino. Anual, școala a organizat serbări dedicate Marii Uniri, omagierea monarhiei și a eroilor. În acest context, pe 3 octombrie 1929, liceul a primit vizita marelui prieten al poporului român, generalul Henry Berthelot, coautor al marilor victorii din vara eroicului 1917. Fost comandant al misiunii militare franceze care a reușit în timp record să asigure modernizarea armatei române, a fost primit de către elevii suceveni cu sentimente de emoție și recunoștință.

În cadrul procesului de învățământ, în acești ani specificul dublu româno-german se va desființa prin lichidare; clasele cu predare în limba germană nemaicreându-se din 1919, se va ajunge în 1922 ca liceul să fie integral românesc. Mai mult, locul disciplinei limba germană ca prioritară, va fi luat de limba franceză, aceasta reflectând noua orientare politică dar și prestigiul internațional și atașamentul pentru statul francez. Planurile de învățământ au

favorizat de asemenea ponderea disciplinelor realiste, scăzând corespunzător poziția limbilor clasice la $\frac{1}{2}$ - $\frac{1}{3}$ din ceea ce fusese înainte de război. Profesorii devin tot mai stabili după marile răsturnări de la început de secol: de la 16 titulari și 16 suplinitori în 1919, în 1930 funcționau 27 titulari și doar trei suplinitori. La 1 februarie 1932 se introduce pentru prima oară un curs practic prin însușirea tâmplăriei în găzduirea atelierului Școlii de meserii. Grija pentru sănătatea copiilor a condus la înființarea unui cabinet medical al școlii primul medic al liceului (cu începere din mai 1918) fiind dr. Aurelian Grigorovici, absolvent al Universității vieneze, urmat de dr. Dimitrie Cudla și Silvestru Strugariu.

Restructurarea învățământului românesc din 1933 a afectat și poziția liceului sucevean în ierarhia școlară: conform deciziei Ministerului Instrucțiunii nr. 56862/3 mai 1933, de la 1 septembrie școala trecea de la tipul E la tipul D (clase inferioare duble, superioare simple), rămânând doar 25 profesori. Consemnarea înfăptuirilor colectivului atunci, dar și înainte, a făcut obiectul anuarelor apărute fără întrerupere din 1862 și până în 1939, cu conținutul în limba germană (până în 1910) sau română; având fiecare raportul directorului privind anul expirat, anuarele au devenit importante surse informaționale despre viața liceului. Vor semna comunicări, comentarii, amintiri, profesori ca Josef Rohrmoser, B. Knauer, Samuil Isopescu, Ștefan Repta, Vasile Bumbac, Lazăr Vicol, Eusebie Popovici, Emil Sigall, Rudolf Gassauer, Ștefan Pavelescu ș.a., această activitate fiind reluată abia în 1991 prin strădania profesorilor Octavian Nestor, Constantin Chindea, dr. Ion Răcaru.

Sunt demne de amintit dintre materialele publicate:

- Diplomatiscbe Verhandlungen zwischen Ferdinand I, und Johann Zapolya (1862);
- Die Flora von Suceava und seiner Umgegend, eine pflanzengeographische Skizze (1863);
- Despre instrucțiunea limbii române la școlile populare din Suceava (1901);
- Empiristische und rationalische Denkweise in der Psychologie (1909);
- Liceul din Suceava în timpul războiului mondial (1922);
- Contribuțiuni la istoria Sucevei și a împrejurimei (1926).

În aceeași idee de rememorare a înfăptuirilor s-a organizat jubileul de 75 de ani care a suscitat intense pregătiri. Comitetul de inițiativă, compus din profesori și foști elevi și-a propus apariția unui anuar festiv, instalarea unei plăci comemorative din marmură, realizarea bustului din bronz a patronului școlii. O fericită coincidență a făcut ca școala să primească în timpul festivităților (12 octombrie 1935) vizita lui Carol al II-lea. Suveranul a fost însoțit de Mihai, Voevod de Alba Iulia, prințul Nicolae, prim-ministrul Gheorghe Tătărescu, membri ai

guvernului. Regele a fost întâmpinat de directorul Vasile Burduhos cu un cuvânt de bun venit și prezentarea istoricului școlii; monarhul a avut prilejul de a vedea textul comemorativ săpat în marmură neagră instalat în vestibul, bustul lui Ștefan cel Mare executat de profesorul cernăuțean A. Cerny, bustul fostului profesor Simion Florea Marian, din imediata vecinătate a școlii, inaugurat în aceeași zi. Un alt bust de bronz al voievodului Ștefan cel Mare, executat de Gheorghe Bilan (prezent și astăzi la intrarea în liceu) va fi dezvelit pe 3 octombrie 1937 în prezența unui numeros public, având inscripționat textul conceput de profesorul Victor Morariu: “Foștii elevi ai liceului “Ștefan cel Mare” din vechea Cetate de Scaun a Moldovei, hărăzesc Școlii ce le-a dat lumină, drept veșnic semn de recunoștință, acest chip al nemuritorului ei Patron, în amintirea serbării de 75 de ani de la întemeiere, 12 octombrie 1935.”

Inovațiile aduse de Carol al II-lea în ansamblul instalării monarhiei autoritare, s-au reflectat și în forme organizatorice constituite în vederea dezvoltării sentimentului atașamentului pentru dinastie și a creșterii unui tineret sănătos. În acest scop, lua ființă în 1935 prin elevii liceului centuria I din cohorta “Cetatea Sucevei” de cercetași, ce va organiza marșuri și cursuri aplicative la sfârșit de săptămână, încât la manifestațiile din 8 iunie 1935 de la București, Suceava a fost prezentă prin două patrulă conduse de comandantul T. Lupășteanu. În același an s-a creat și Stolul străjeresc al liceului, subdivizat în pâlcuri și cuiburi, care a organizat excursii la monumente istorice și șezători literare. La concursul de ski organizat de Ținutul Străjeresc la Vatra Dornei în 1940, elevul Straka Lotar obținea o apreciată medalie de bronz. Ca acțiuni notabile ale stolului străjeresc merită pomenite ridicarea în 1938 a Troiței din cimitir spre amintirea elevilor-eroi (din inițiativa comandantului prof. Mihai Căraușu) și împădurirea împrejurimilor orașului sub îndrumarea prof. C. Pițul.

„Ziua Sădirii Pomului” va deveni o tradiție a deceniului patru, desfășurându-se pe platoul Zamca sau în împrejurimile Cetății în luna aprilie, fiind însoțită de o serbare ce dădea o notă aparte momentului. Din 1940, serbarea căpăta, prin Ordinul Legiunii de Străjeri un tot mai pronunțat caracter politic „stolul participând întâi la ridicarea Pavilionului național și desfășurându-se apoi programul pe structura: adunarea în careu, raportul, slujba bisericească, cuvântul bisericii, Imnul regal, Deviza și Crezul, Imnul școlii, Cuvântul șefului, Imnul sădirii pomilor”.

De altfel, din 1939 se va impune prezența obligatorie a profesorilor și elevilor sâmbăta, la activitățile Zilei Străjeriei (prilej de a se executa lucrări edilitare, de împrejmuire a

școlii, de amenajare a grădinei botanice). Din 1937 directorul a devenit automat, comandant de legiune.

Funcționând separat din 1935, legiunile de cercetași și stolurile străjerești, prin Înalt ordin de zi al Marelui Străjer al Țării (Carol II) din ianuarie 1937, se vor contopi pentru o coordonare mai eficientă a activității educative. Profesorii trebuiau să conducă acțiunile străjerești ca sarcină de serviciu (conform ordinului Inspectoratului Școlar din 5 martie 1937). Inițiat în urma cursurilor organizate de Oficiu Educației Tineretului Român de la Sfântul Gheorghe în 1937, profesorul Ion Sbiera va coordona prin detașare „Straja țării”, începând cu 1 septembrie 1938. În sâmbetele rezervate străjeriei nelipsite erau audițiile radiofonice în colectiv („Ora străjerilor”) prin care, se transmitea un mesaj național patriotic, uman și, desigur, de atașament față de monarh. Recomandările primite de către școală din partea Inspectorului general al OETR în 1937 se axau pe o propagandă vizuală deosebit de consistentă: „Se vor face insigne pe lemn sau carton, se vor scrie devize și se vor pune în clase. La icoane se vor pune candelă. Se va alcătui un tablou al eroilor la care se vor pune cartoane cu proverbe, zicale, sfaturi.” O nemulțumire se strecura însă în procesul verbal al inspectorului Crușu: „...actualul comandant de stol, d-l Gavril Ionescu (profesor de română, absolvent al cursurilor de inițiere de la Breaza)... e bănuț că slujește mai mult directivei politice a partidului Gardist din care face parte, decât directivei noastre străjerești”; se constata astfel că și în Suceava era resimțită acutizarea tot mai adâncă a relațiilor dintre Gardă și rege.

Momentul de vârf al activității străjerești era ansamblul de manifestări din 8 iunie ce comemora revenirea în țară a lui Carol. În prezența autorităților, unitățile străjerești și centru premilitar se aliniau la ora 8,30 pe platoul cetății. După ora 21 urmau:

- raportul pe unități;
- trecerea în revistă;
- serviciul religios de câmp;
- ceremonialul ridicării pavilionului și cuvântă-rile;
- exerciții de ansamblu;
- defilare;
- producțiunile tineretului;
- marș cu torțe;
- șezătoare la foc.

De 23 aprilie, de Sfântul Gheorghe – patronul Străjii Țării, se organiza o altă sărbătorire cu fast, incluzând ridicarea Pavilionului, investirea străjerilor, depunerea făgăduinței și a legământului, darea insinelor mari, citirea ordinului de zi; șezătorile străjerești vor fi dedicate și ele întăririi spiritului patriotic. Lărgindu-și mereu sfera de cuprindere, ca principal mijloc de educație a copiilor, Straja Țării va îngloba din aprilie 1940 și concursurile „Tinerimii Române” la care liceul va desemna pentru participare echipaje pentru secțiile educație patriotică, desen, educație religioasă, costume naționale.

Încadrându-se sistemului carlist, întregul personal va depune jurământul pe noua Constituție în cadru solemn, pe 4 martie 1938. Conform ordinului MEN 47764/3.04.1940, toți profesorii și personalul administrativ urmau a fi înscriși în unica formațiune politică, Frontul Renașterii Naționale (situație deja în mare măsură aplicată în liceu din 1939 în urma presiunilor politice). În aceeași idee a atașamentului monarhic, se înscriau și festivitățile anuale din 16 octombrie, prilejuite de aniversarea nașterii suveranului, cu oficierea serviciului divin, serbare străjerească, conferințe dedicate grijii regelui pentru tineret.

Obiectivul central continua a fi însă studiul intelectual. Rememorând acei ani, academicianul Cristofor Simionescu, fost elev al școlii, venind din Plopenii Sucevei, nota mai târziu: „Puțini fii ai meleagurilor mele dispuneau de posibilitatea de a se instrui ... într-o școală cu renume și într-un colț de țară încărcat de istorie și cântat de poeți. Slăvesc acel moment de început al formației mele intelectuale pentru impulsul imprimat gândirii, pentru trăirile de o rară frumusețe spirituală, pentru educația patriotică și stilul de muncă, dobândite în acei ani, cu puternică influență asupra întregii vieți. Generoasă școală!”

Noi succese se adăugau în competițiile interșcolare: societatea Științifică Literară „Tinerimea Română” invita de 8 ianuarie 1935 elevii școlii a participa la concursul cuprinzând lucrări de sinteză legate de cultura națională și viața morală, concursul de jocuri naționale. La concursul internațional de limbă franceză organizat de „Cercul franco-român” s-au trimis în 1937 un număr de șapte lucrări, obținând: premiul III – Scurei Dimitrie (clasa a VIII-a), mențiune foarte onorifică – Burac Ioan, Schmeltzer Marcel și Teich Gideon (toți din clasa a IV-a). Această deschidere internațională se completa armonios cu mesajul bunăvoinței adresat copiilor lumii de către copii din Țara Gallilor sub egida Societății Națiunilor în 1934. Răspunsul de pace și prietenie al copiilor români va fi: „Din țara grânelor de aur și al cerului limpede, răspundem cu un cald entuziasm chemării voastre. Prin frățească dragoste și deplină înțelegere, vom învinge”. Impresionat de mesajele primite din România, inclusiv din Suceava, pe 2 aprilie 1935 Gwilym Davies, vicepreședinte al Welch National Council comunica: „Răspunsul din România... a fost cel mai select ce am primit anul trecut de la țările din

întreaga lume. Răspunsurile primite... sunt arătate în expozițiile din Țara Gallilor și în toate cercurile. Ele au fost mult admirate. Cu voi, ne gândim că prin prietenie și bunăvoință vom concura și suntem mândri să fim asociați cu voi în această mare lucrare”. Peste doi ani, un nou mesaj de Ziua Bunăvoinței era trimis de elevii suceveni, însoțit de 200 de semnături de adeziune.

Pe plan intern, școala își făcea o datorie de onoare de a-și omagia personalitățile, de la celebrarea Zilei Eroilor (prin serviciul divin la Mănăstirea Sfântul Ioan și deplasare la cimitir), la comemorarea martirilor neamului (prin liturghii și manifestări în școală), prin omagierea înaintașilor, amplasându-se bustul savantului Simion Florea Marian, prin cedarea în 1935 a unei părți din grădina Botanică.

Prin manifestările atât de diverse și expresive, școala suceveană era înseși nucleul vieții spirituale – și nu numai – a orașului și Bucovinei sudice. Profesorii săi se bucurau de unanimă apreciere și recunoștință pentru anii de trudă în slujba națiunii. Prilej de pioasă recunoștință a fost comemorarea în urma decesului profesorului Eusebie Popovici (în noiembrie 1937), regretat de întreaga intelectualitate bucovineană. Sugestive sunt mesajele transmise școlii: „...deplângem pierderea ultimului și celui mai valoros reprezentant al pleiadei de dascăli români care au înscris în analele Gimnaziului Superior Ortodox Român din Suceava, vatra sfântă a conștiinței și renașterii naționale, cele mai glorioase pagini...” (Școala Normală de Băieți Cernăuți); ”...a fost una din cele mai distinse personalități ale românilor bucovineni și una din gloriile învățământului nostru secundar antebelic. Cu duioșie ne amintim astăzi de unul dintre cei mai venerați profesori ai noștri, de care eram mândri și la care, ca români, găseam totdeauna scut și apărare.” (Liceul Dragoș Vodă Câmpulung)

O școală cu o astfel de carte de vizită a fost în atenția oficialităților dispuse a o sprijini, de la burse elevilor sărmani (la care se alătura Mitropolia cu 10 burse), la premii în cărți oferite de Uniunea Fundațiilor Culturale Legale, sau de persoane private ca deputatul A. Tilleman-Prunkul. De menționat însă că efortul multor elevi de a urma școala era dificil de realizat. Reluând o temă mult disputată – Un internat cuprinzător -, în conferința profesorilor din martie 1939, profesorul Dumitru Moloce ilustra efortul copiilor săteni domiciliați la 3 – 7 km de Suceava: ”...Atenția lor în școală nu se compară cu a acelor care locuiesc în oraș și vin odihniți la cursuri. Oboseala aceasta e mai ales pe timpuri ploioase când noroiul e mare, sau iarna, când drumurile sunt înzăpezite. De aceea și întârzierile la ora întâia sunt atât de frecvente. Situația e mai anevoioasă când au cursuri sau străjerie, școala șefilor de cuib și după amiaza”.

Din 1936 elevii vor intra conform Ordinului Ministrului Instrucțiunii nr. 27077 în noul tip de bacalaureat de șapte obiecte (5 discipline comune și 2 specifice secțiilor literară sau științifică), ceea ce va impune un plus de seriozitate în studiu.

Afirmarea regimurilor totalitare și revizioniste pe continent, tulbura apele și în România. Ambițiile regale au avut și ele rolul de a slăbi forța partidelor democratice. În Bucovina multiculturală, naționalismul se manifesta tot mai insistent pe fondul debusolării politice. Carol II, oscilând în anii 1935-1937 între a susține sau a elimina Garda de Fier, a dat incoerență administrației locale. Liceul sucevean se găsea adesea într-o poziție delicată ca aplicarea discriminării pe criterii confesionale între copii pentru ocuparea locurilor, sau în campania de aplicare a legii numelui din 8 aprilie 1936 pentru redobândirea numelui românesc, cerându-se de către director „se explica elevilor că interese vitale ale neamului reclamă reromânizarea numelui pentru a nu fi confundați cu elementele de neam străin”. Pe acest fundal, manifestările de extremă dreapta au făcut curând prozești și printre elevii suceveni. În iunie 1935, consiliul dirigenților sesiza Serviciul Instrucțiunii din Cernăuți despre demararea anchetei asupra unui grup de elevi ce au simpatizat cu Nechifor Crainic invitat de societatea culturală Ateneul Român; acesta „și-a îngăduit digresiuni cu caracter polemic în sensul politicii ce o practică, digresiuni ce au fost aplaudate de către numeroșii săi partizani”. Efectul acestor incitări se regăsea în reclamația adresată ministrului pe 7 iulie 1936 de către mai mulți evrei (Menahem Fișler, Karmen Dickmann, Mariom Nachgeher ș.a) molestați și alungați de pe malul apei Sucevei de un grup de tineri printre care șase elevi. În adresa prefecturii către directorul școlii din 18 ianuarie 1936 se arăta că „în recente alegeri parțiale, conform rapoartelor primite, elevi de liceu au luat parte activă, făcând agitație și manifestând pentru cuziști” și făcându-i profesorului universitar A.C. Cuza o manifestație de bun venit în gara Burdujeni. „Remarcăm că profesorul suplinitor Bujeniță a luat încă parte la diferitele manifestații... iar în urma lui erau foarte mulți elevi pe care îi strângea prin teroare un văr al domnului Bujeniță, lovind cu măciuca pe cei ce nu voiau să-l urmeze”.

Sesizarea prefectului despre proliferarea insignelor cu svastică printre elevi (20 ianuarie 1936) a fost urmată de percheziție în interiorul școlii, posesorii fiind eliminați un număr de zile, considerându-se însă că este „mai multă naivitate decât răutate” (Ștefan Pavelescu). Au urmat măsuri preventive recomandate de către inspectorul general Tacorian deplasat special pe 8 februarie 1936 la Suceava și de sancționarea exemplară a elevilor implicați în politică (conform adresei inspectoratului regional 3447/1937).

Se pare că măsurile întârziu a se lua din momentul în care, pe 29 ianuarie 1936, profesorul Gavril Ionescu constituia organizația partidului Totul Pentru Țară (participând și

elevul Ioan Răuț), devenind protector pentru elevii atașați ideii legionare. O adresă a poliției (7-9.07/25.05.1937) semnala: „...în ziua de 23 mai, organele noastre au observat în dreptul Bisericii catolice din Suceava pe elevii cu seriile numărul 233, 166 și 439 că au salutat cu salutul legionar, punând mâna în dreptul inimii și apoi ridicând-o în sus, pe profesorul de liceu Gavril Ionescu”.

Toamna anului 1939 aducea directorului Ștefan Pavelescu noi probleme create de deteriorarea situației politice internaționale și interne. Stupefacție și îngrijorare au produs vestea asasinării de către legionari a primului ministru Armand Călinescu; după sosirea telegramei semnate de inspectorul general Vișan („se cuvine ca școala cu profesorii și elevii săi să-și arate odată cu indignarea sufletească și disprețul față de trădătorii de țară, durerea că s-au putut găsi români care să comită astfel de fapte,,), au fost suspendate cursurile în semn de doliu și întregul personal a participat la serviciul divin desfășurat la Mănăstirea Sf. Ioan ”pentru odihna veșnică a aceluia care a fost răpus în îndeplinirea datoriei”.

Liceul sucevean resimțea apropierea războiului, ca un prolog fiind delegarea a doi profesori (Mihai Cărăușu și Ioan Sbiera) la cursurile de inițiere în aviație de la Făgăraș în august 1939, alte 5 cadre fiind trimise la cursurile de apărare pasivă de la Cernăuți prin ord. Inspectoratului școlar al Ținutului Suceava, iar impunerea examenului de limbă română profesorilor minoritari conform ordinului M.I. apărea ca o măsură de siguranță națională. Conform ordinului Inspectoratului Școlar al Ținutului din 23 august 1939, profesorii minoritari nereușiți la examenul de limba română urmau a fi îndepărtați imediat din învățământ (ceea ce nu a fost cazul la Suceava). Implicați direct și efectiv afectați, profesorii vor avea înțelegerea votării măsurii de ajutorare prin plata în rate a taxelor datorate de copiii cu părinți concentrați, iar la cererea colectivului didactic, inspectoratul școlar va face o derogare scăzând noua limită de conferire a bursei școlare, ocupându-se astfel numărul de locuri maxim rezervate școlii.

Dificultăți tot mai mari vor apărea odată cu creșterea numărului de concentrări, părăsind temporar școala profesorii Adrian Pietroaie, Mircea Țurcanu, Nicolaie Samoilă, Dimitrie Loghin, Vasile Ienceanu, Rudolf Strahmucki, Mihai Polocușeriu, Paul Kozak, Teodor Alaci; convocarea lui Ștefan Pavelescu a impus scurtul interimat directorial a lui Lazăr Ianovici. În Raportul adresat Inspectoratului Școlar directorul surprindea plastic condițiile în care se defășura activitatea: „Anul școlar 1939 -1940 a început și s-a desfășurat sub auspiciile Zeului Marte. Rezonanțele vijeliei de la Nord-Vest au fost profunde. Încă înainte de 1 septembrie, unii dacăli au fost concentrați. O seamă de profesori suplinitori nou numiți, s-au prezentat numai la serviciu, și-au luat rămas bun și au plecat imediat pe la unități;

încât lunile septembrie și octombrie au fost cele mai grele, având mereu câte 10-13 profesori concentrați. E și natural că, astfel stând lucrurile, învățământul a avut de suferit”.

În pofida acestei situații excepționale colectivul de 29 profesori s-a străduit a-și îndeplini mandatul nefăcând rabat de la obligațiile profesionale ce le aveau față de cei 492 elevi. Prin Ordinul Inspectoratului Școlar 20741/1939, obligația săptămânală de serviciu creștea la 30 de ore și, pentru a suplini pe cei concentrați, erau aduși profesori cu numire temporară (Atănăsoaie Dumitru, Bujoreanu Viorel, Israil Gheorghe) sau, pentru prima oară intrau în școală profesoare, în majoritate detașate de la Liceul de fete: Elena Tabacu, Eugenia Apostol, Virginia Latoș, Iftimia Ștefănesi, Constanța Gîdei, Bănățeanu Matrona, sau refugiate din Bucovina răpită (Bîndea Rodica, Joroveanu Valeria). Responsabilitatea pedagogului se reflecta și în mesajul directorului Pavelescu către colegii săi: “E mare și greu lucru să fii dascăl, mai ales când e vorba de notarea unui elev... Iată de ce se cere acea seninătate olimpică în judecarea elevilor. Dacă nu judecăm drept, ne judecă ei pe noi.” Ca semn de recunoștință celor ce și-au dedicat viața educării copiilor va fi conferirea însemnului onorific „Răsplata muncii – pentru 25 de ani în serviciul statului” seniorilor școlii Bereznițchi, Feuer, Gassauer, Lazăr Ianovici, Lelcu, Maieran, Pițul.

Rezultatele se concretizau în succesele de la bacalaureat, de la concursurile interșcolare unde s-au obținut locuri fruntașe ca și în recunoașterea valorii elevilor suceveni, premiați de Fundațiile Culturale Regale (printre care Gheorghe Roșca, Ion Iuga, Alexandru Scurei). Calitatea profesorilor suceveni, unanim recunoscută, a făcut ca viitori colegi să fie trimiși în practică pedagogică pentru a învăța arta predării elevilor; doar în 1939 au îndrumat studenți profesorii Vasile Ienceanu, Ilarion Bereznițchi, Teodor Alaci, Paul Kozak.

Anul 1940 aduna nori negri asupra României; efectele pactului Ribbentrop-Molotov aveau să se resimtă curând în Bucovina. Agresivitatea crescândă a URSS atrăgea noi concentrări în rândul personalului didactic:

- Nicolae Samoilă – la Regimentul 14 dorobanți;
- Nicolae Țurcan – la Regimentul 37 infanterie;
- Erast Ianovici – la Regimentul 53 infanterie;
- Ilarion Bereznițchi – la Cercul de recrutare ;
- Adrian Petroaie – la Regimentul 4 VM;
- Vasile Ienceanu – la Regimentul 14 dorobanți;
- Rudolf Strachmucki – la Regimentul 40 artilerie etc.

Locul profesorilor mobilizați va fi luat de colegi vârstnici refugiați din nordul Bucovinei sau Basarabia din fața trupelor sovietice. Cei 13 nou veniți erau Ion Ocneanu de la Liceul “Sf. Dumitru” din Ismail, Teodosie Seserman de la Liceul „Mihai Viteazul” din Hotin, Ioan Urlescu de la Liceul “B.P.Hașdeu” din Chișinău, sau cernăuțenii Eutimie Costea, Mihai Ieșan și Zaharie Crițan de la Liceul “Mitropolit Silvestru”, Dimitrie Lucan de la Liceul “Miron Costin”, Constantin Ieremievici Dubău de la Liceul „Mihai Viteazul” , Alexandru Bocăneț de la Liceul „Cuza Vodă”, Doboș Filaret și Traian Spătar de la Liceul „Aron Pumnul”, iar Emanoil Iliuț de la Liceul “Aron Pumnul” (fost profesor al școlii) va gira chiar un timp locul de director. Cu toții erau primiți frățește și cu compasiune de colegii suceveni. În Conferința plenară a corpului profesoral din 19 noiembrie 1940, directorul Ștefan Pavelescu îi întâmpina cu cuvinte de aleasă simțire: „Vă îmbrățișez cu toată căldura, important mănunchi de dascăli din Basarabia și Bucovina de Nord, care, după bașburuceasca rășluire a acestei părți din pământul scump al țării noastre, și-au luat toiagul pribegiei și cu durerea-n suflet și-au părăsit căminurile, fugind de urgie în mijlocul nostru, cei mai mulți dintre dumneavoastră ajungând acolo de unde au pornit: la inima caldă a Sucevei, care e Liceul „Ștefan cel Mare” și de unde, cu mulți ani în urmă și-au luat zborul falnic spre zările frumoase ale viitorului”.

Alți profesori vor părăsi școala. Doi apreciați dascăli de etnie germană – dr.Rudolf Gassauer și Rudolf Strachmucki răspundeau chemării lansate de Hitler „Din nou acasă”, repatriindu-se în noiembrie 1940. Lăsau în urmă regrete căroră le-a dat glas directorul Pavelescu: „...se duc doi oameni de omenie, doi oameni conștiincioși, care au înțeles să-și facă datoria pe deplin pe ogorul spinos al dascăliei... Mergeți într-o țară mare și puternică; transmiteți că România nu și-a meritat soarta de a fi împărțită între vecinii săi”.

Dramaticul exod al românilor refugiați se resimțea desigur și printre elevi, astfel că, în septembrie 1940 erau înscriși pe lângă cei 571 elevi ordinari,149 refugiați; primiți cu căldură, unii, cu o stare materială precară vor beneficia de locuri în internatul școlii (16) sau, 24 vor fi trimiși în vacanța de vară în colonia (tabăra) Pitești. Colectivul școlii a dat curs întru totul chemării adresate de către Minister privind integrarea copiilor refugiați din Cernăuți sau Storojineț: „...A îndruma cât mai bine pe acești elevi – pe care să-i socotiți fii adoptivi ai școlii – înseamnă a ne face cu toții o înaltă îndatorire morală, umană, creștină.”. În anul școlar 1940-1941, liceul s-a putut folosi în acest scop de proprietatea Liceului „Aron Pumnul” situată pe litoral (Colonia 2 Mai), dată spre utilizare pe timpul ocupației bolșevice a Cernăuțiului.

După ce, între iulie și noiembrie 1940, localul era ocupat de Corpul X Armată , ce a obligat ca activitatea să se desfășoare în alte clădiri, o altă instituție, Facultatea de Teologie va fi găzduită pentru a-și ține cursurile în localul liceului.

Atmosfera sumbră de război iminent era întreținută și de instruirea unor colective de elevi și profesori pentru deservirea adăposturilor antiaeriene, pentru apărarea pasivă, pentru cursul de radiofoniști îndrumat de profesorul Ion Sbiera. Spiritul anticomunist dezvoltat în acest cadru va naște și printre elevii suceveni (de altfel în mic număr) adeziuni la mișcarea legionară. Încă din 1938 câțiva elevi particulari au fost temporar eliminați pentru propagandă gardistă. În primăvara anului 1940, directorul școlii informa Ministerul despre cazul în speță ce antrenase 11 elevi: „Datorită curentului de intensivă propagandă gardistă, mulți elevi... au fost atrași în această orbită și, în naivitatea lor, nu și-au dat seama de consecințele activității lor în cadrul fostei organizații a Gărzii de Fier. De acest curent n-a fost scutită nici școala noastră...”.

Sesizând starea de frământare politică în momentele de cumpănă de după răpirea Basarabiei și a Bucovinei de Nord, Inspectoratul Școlar al Ținutului avertiza directorii suceveni ca „personalul din subordinea dv. să contribuie în mod activ și energic la păstrarea ordinii și a liniștii. Orice fel de excese sau tulburări interne pot fi dezastruoase în situația de astăzi. Ele trebuie împiedicate, știindu-se că bruscarea câtorva evrei nu rezolvă nimic. Faceți toate eforturile pentru calmarea spiritelor” (circulara din 6.07.1940). Regretabil era că sentimentul frustrării naționale se revărsa pe nedrept asupra concetățenilor evrei, odată și cu revenirea în scenă a legionarilor; profesorul Gavril Ionescu suspendat între iulie 1938 iunie 1940 pentru activitate legionară era reîncadrat, în timp ce profesorul Eisik Feuer, după 27 de ani la catedră era revocat și „ajutat” să se pensioneze conform decretului lege 2650/1940. Reclamată ca fiind evreică, noua profesoară Elena Tabacu „va avea de întâmpinat mari greutateți atât din partea elevilor (mai ales) cât și din partea cadrelor didactice” - raporta directorul. Desigur că atmosfera nu se putea normaliza în condițiile emiterii de către Minister a unor decizii pe placul Germaniei naziste ca ordinul 2865/29.08.1940 ce limita numărul copiilor evrei la 6% pe clasă. După proclamarea Statului național-legionar în septembrie 1940 au devenit notorii câteva cazuri de colaborare activă cu legionarii. Școala pierdea tot mai mult teren din autoritatea asupra elevilor incitați de elemente turbulente. Acestea erau încurajate oficial: „Frățiile de Cruce să fie privite ca o soră a școlii, ca o auxiliară de preț în activitatea noastră” - recomanda inspectorul general șef Victor Andrei, directorilor în ședința din 15 decembrie. Efectul se vedea în slăbirea disciplinei școlare, în nerespectarea regulamentului; „este epoca mustului care fierbe”, se exprima sugestiv directorul Iliuț. Se

semnalau cazuri grave ca folosirea pistolului (Băițan Constantin, clasa a VII-a), atac armat în scop de jaf (Maximeanu Dumitru, clasa a IV-a). Cu îngrijorare, profesorul Maierean atrăgea atenția că „s-a întâmplat în repetate rânduri că elevul nu a voit să justifice absența sa de acasă, arătând că îi este oprit de către formația legionară de a declara unde a fost și ce a făcut”. La rândul său, profesorul Cărăușu acuza, în conferința corpului didactic din 30 ianuarie 1941, Ministerul legionar de incitarea spiritelor: „S-a deschis o prăpastie între elevi și profesori prin dispoziții date direct de minister în legătură cu mișcarea legionară în școală. Elevii au fost scoși de sub ascultarea profesorilor și încredințați unui comandat, elev particular, un element slab din punct de vedere școlăresc”.

Participarea unor elevi alături de poliția legionară la percheziții domiciliare de noapte, instalarea tribunalului Legiunii „Ștefan cel Mare” în incinta școlii au fost fapte de neadmis. Elevii înregimentați politic au participat efectiv la perchezițiile domiciliare din noaptea de 4 ianuarie 1941, fiind ulterior reclamați pentru atitudine insolentă și exces de zel. Văduva Aurora Cârlan sesiza că „...elevii s-au comportat obraznic cu mine, au scotocit toate lucrurile din casă până după ora 24 și în tot timpul mă ironizau...”. Situația era cu atât mai șocantă, cu cât percheziționau casele profesorilor lor, elevii Frumosu, Mohmațchi și Pridie. Prin ancheta făcută, directorul Pavelescu constata manipularea acestora de către șeful grupului F.D.C. din județul Suceava, Malcinschi Severin. Conducătorul liceului își manifesta pe 7 ianuarie mâhnirea prin scrisoarea trimisă ministrului: „Mihai Cărăușu este un român bun și un cetățean loial, ca unul care a trăit și a crescut în Vechiul Regat, luptând ca ofițer în războiul din 1916-1919. Am rămas surprins când am aflat că organele polițienești din localitate l-au pus pe lista celor ce ar deține material subversiv. Și apoi, ceea ce ne-a surprins mai mult e că elevul și-a percheziționat profesorul”. Lucrurile au devenit grave în momentul rebeliunii legionare ce și-a găsit adepți prin elevul Ioan Georgescu din clasa a VIII-a, care a avut o participare efectivă deturnând 59 arme de la sediul subcentrului premilitar pentru a pregăti revolta, iar Octavian Balan din clasa a V-a a ajuns chiar să folosească revolverul pentru intimidarea profesorului Samoilă.

Rebeliunea a îmbrăcat și la Suceava forme violente, având loc ciocniri cu armata pe 22 ianuarie; soldații au folosit arme de foc, fiind răniți de gloanțe elevii Oniga, Tudoraș, Tcaciuc și Dobrea. Represiunea va continua pe tot parcursul anilor 1941, 1942: în august 1941, Parchetul Militar Cernăuți pedepsea pentru colecte legionare cu opt ani de muncă silnică și anularea diplomelor un grup de șase foști elevi (Mircea Moldovan, Aurel Spătariu, Ilie Huțuleac ș.a); aceeași instanță va judeca 21 elevi constituiți în celule legionare clandestine ca Grupul 37 Nicadori Suceava condus de Turtureanu Vasile și Siretean Ilie sau celula condusă

de Lupoai Constantin care ajutau pe cei supuși represiunii și acționau pentru refacere organizatorică.

Propaganda legionară a făcut victime și printre profesorii veleitari, Gavril Ionescu fiind instalat director (dar, numai pentru 3 zile), devenind curând prefect legionar, lucru pentru care va plăti ulterior. Pentru asocierea la rebeliune, patru elevi vor fi excluși, fiind deferiți Tribunalului Militar Botoșani, iar din cei trei particulari participanți, Severin Malcinschi (clasa a VIII-a) va fi condamnat de tribunalul Corpului IV armată la trei ani închisoare, Curiș Virgil și Roman Ioan fiind eliberați după anchetă. Profesorul Gavril Ionescu, după experiența sa legionară și o lună de arest la domiciliu, trecând prin ancheta Tribunalului Militar al Corpului IV Armată, revenea la catedră pentru a se preocupa de îndatoririle școlare.

Înnăbușirea rebeliunii de către generalul Antonescu va fi urmată de îndemnul la muncă și împlinirea datoriei, mesajul “Către tineret, legionari și toți românii” fiind citit în fața întregului colectiv la școlii reunit pe 6 februarie 1941. Ordinul telegrafic 4821/1941, transmis de către inspectorul șef Andrei, cerea revenirea la preocupările didactice: „Veți veghea pentru liniștirea spiritelor, sfătuind părintește pe elevi, găsindu-vă mereu în mijlocul lor. Veți opri orice comentarii... privitoare la stările politice din trecut și prezent. În școală trebuie să domnească atmosfera senină a cărții.” Din păcate, starea de normalitate era departe: în perspectiva declanșării planului “Barbarossa” în primăvara lui 1941 clădirea liceului va fi ocupată de comandamentul militar german, aula devenind birou al comandantului Zonei I de operațiuni al Frontului Ucraina Sud – general Ludwig Kleib; în acest timp internatul era ocupat de soldații germani. Începând cu 15 iunie 1941, liceul devine Spitalul Militar Chirurgical nr. 613, repartizat în 24 săli de clasă, majoritatea celor tratați fiind prizonieri sovietici; în ciuda demersurilor repetate ale directorului Ilarion Bereznițchi, clădirea va fi retrocedată învățământului abia în octombrie; în acest timp, parte din materialul didactic, depozitat impropriu, se va degrada. Nici internatul nu va fi ocolit de trupe străine, găzduind între aprilie – noiembrie soldați germani, români, italieni; inventarul va deveni, prin vandalismul acestora, practic inutilizabil elevilor, reveniți pe 1 decembrie. Aproape două luni din noul an școlar elevii au urmat cursurile în mai multe localuri: internatul Cocârlă, școala de ucenici din strada Dragoș Vodă, Școala primară din Parcul orașului, Liceul de Fete. De altfel, în primăvara 1944 școala va redeveni spital de campanie – de astă dată, sovietic.

Liceul, avansat la tipul E (cu clase duble) se poate mândri că, prin cei 36 profesori a reușit a parcurge un an obișnuit în adevărate condiții de asediu: mobilizați pe rând, unii au fost înlocuiți de profesoare, 10 la număr. Numeroși profesori au părăsit școala pentru a se îndrepta spre front (apărând probleme legate de buna desfășurare a examenelor, de încheiere de medii

– subiecte reluate de către directori în numeroase corespondențe cu unitățile militare). Vor fi concentrați:

- Emilian Crainiciuc – la Regimentul VII VM;
- Teodosie Seserman – la Regimentul 29 infanterie;
- Ion Nimițan – la Regimentul 16 dorobanți;
- Ștefan Pavelescu – la Batalionul 17 VM;
- Erast Ianovici – la Regimentul 53 infanterie;
- Nicolae Zus – la Regimentul 2 artilerie;
- Ioan State – la Regimentul 16 dorobanți;
- Mihai Căraușu – la Cercul de Recrutare Iași;
- Dimitrie Loghin – la Regimentul 39 infanterie,

ceilalți (35 profesori și un medic) fiind „mobilizați pentru lucru” pe loc, conform decretului lege 642 din 1941.

Psihoza războiului era întreținută prin deschiderea listelor de subscripție pentru refugiații din nordul Bucovinei și Basarabia, crearea a 22 de grupe ce elevi (cu un efectiv total de 458 persoane) instruiți militar sub comanda profesorilor, potrivit Decretului Lege pentru organizarea educației tineretului român și, sfârșind cu informarea săptămânală privind cursul operațiunilor militare cu ajutorul hărților topografice. O atenție deosebită s-a dat educației patriotice ce va căpăta un cadru instituțional din noiembrie 1941; periodic, conform ordinului ministrului 244845 aveau loc conferințe de propagandă național-patriotică. Duritatea regimului antonescian se resimțea și în impunerea responsabilității în îndeplinirea rolului educativ al dascălului. Astfel, Directoratul Învățământului și Cultelor din Cernăuți avertiza prin adresa 2060/30.01.1943 că profesorii care se sustrag de la Pregătirea premilitară și extrașcolară a tineretului vor fi internați în lagăr „socotindu-se că sabotează instituția și refuză să presteze un serviciu ordonat”. Consiliul interșcolar îndemna la 31 octombrie spre instalarea unei „atmosfera de încredere în victoria finală și de ură contra bolșevismului”.

Starea de beligeranță a României a impus totodată organizarea Apărării Passive. Încă de la sfârșitul anului 1940, aveau loc exerciții lunare sub conducerea directorului, apoi a profesorului Pițul. Funcționau structurile:

- Echipa de alarmă și stingere a luminii;
- Echipa de adăposturi;
- Echipa de stingere incendii;
- Echipa de salvare victime;

- Echipa de poliție, control și disciplină.

Directorul Iliuț raporta Biroului Mobilizare de la Inspectoratul Școlar Rădăuți că „...în orele libere de învățământ se fac cu elevii probe de ansamblu contra gazelor de luptă, bombe, incendii etc. Pe lângă teorie, elevii iau parte la exercițiile de Apărare pasivă organizate de autoritățile locale...”. Grădina botanică a școlii va suferi, la rândul său, impactul războiului: un adăpost – tranșee de 10 m pentru 200 persoane, săpat lângă bustul lui Simion Florea Marian - va distruge munca a generații de elevi.

Pe perioada vacanței de vară, elevii au prestat muncă în folosul obștesc, dând curs ordinului prefecturii din 4 iulie 1941, ajutând astfel la efortul de război al țării. Simpatia și admirația pentru națiunea germană a creat un adevărat refuz în masă la care s-au raliat părinții în momentul introducerii ca discipline la paritate a germanei și italienei, renunțându-se astfel în final la cea de a doua. În același domeniu, al predării limbilor moderne, în egală măsură, buna pregătire a elevilor suceveni s-a manifestat în rezultatele prestigioase obținute în confruntările interșcolare sub egida Misiunii Universitare Franceze; de altfel, primul profesor străin la catedra Liceului “Ștefan cel Mare” a fost Jules Honorat venit de la Alba Iulia în 1940. La 29 martie 1939, la Concursul interșcolar de limbă franceză organizat de Asociația “Cercle des Amitiés franco-roumaines” din Cernăuți, obțineau “Mențiune foarte onorabilă” elevii Manciu Ioan și Klüger Alexandru din clasa a IV-a, Beiner Bruno și Scurei Alexandru din clasa a VIII-a; în iunie 1940, la același concurs era obținut premiul al II-lea de Iuga Ion (clasa a IV-a) și Mențiune foarte onorabilă de Balan Dumitru și Wagner I. (clasa a VIII-a). Deși războiul absorbea atenția tinerimii, activitățile extrașcolare își continuau tradiția. În anul școlar 1942 – 1943 se afirmau producții ale elevilor prin Secția literară (materializate prin recitări, recenzii la șezători), Secția științifică cu subsecțiile fizico-chimice, științele naturii și matematică (cu preocupări legate de probleme practice, militare, de industria chimică de studii matematice), Secția sportivă (concursuri pe stadion), Activități practice (atelier de tâmplărie, legătorie de cărți), strângere de colecte, omagierea zilelor naționale, excursii.

Suplinind lipsa fondurilor și dovedind atașamentul de școală și de valorile promovate de ea, foști elevi inițiau un alt gen de concursuri la nivelul cursului superior al liceului; astfel, dr. Nicolaie Crâșmariu din Iacobeni a creat în anii războiului premiul de 5000 lei pentru concursul de lucrări de cercetare de istorie națională (cu preferință a Moldovei) intitulat “Ștefan cel Mare”. La fel, în noiembrie 1943, profesorul pensionar C. Irimievici-Dubău instituia un premiu similar pentru concursul anual de matematică între liceele orașului. O stare de emulație a impus și concursul de limba română și matematică între cele două unități școlare sucevene la inițiativa Directoratului Învățământului. Echipele reprezentative ale

liceului de băieți s-au detașat prin rezultatele obținute, adjudecându-și locul I la ambele discipline în 1942 și la limba română în 1943 (Biga Severin și Bjoza Mircea).

În paralel, conectați la mersul războiului, elevii au subscris importante sume în diferite conturi deschise în beneficiul armatei (Darul ostașului, Palatul invalizilor etc.); exista o evidență strictă a celor ce aveau nevoie de ajutor, fiind recenzați șapte fii de invalizi de război, un fiu de deportat, șapte refugiați din Ardeal (1943). Efortul de război a fost susținut în bani și produse, prin donații individuale sau serbări școlare; suma totală colectată în perioada 1941-1944 s-a ridicat la 45.942 lei (oferte personale) și 33.025 lei din serbări, iar echivalentul bănesc al bunurilor s-a ridicat la valoarea de 48.000 lei; profesorii subsciau la rândul lor cu 22.500 lei (doar în anul 1943).

În cadrul „Ajutorului de iarnă” organizat de Consiliul de Patronaj al Operelor Sociale s-a contribuit cu colecte de bani sub lozinca „Ziua Ostașului” (1942-1943). Asemenea manifestări erau cu atât mai admirabile, cu cât vicisitudinile războiului aduceau lipsuri materiale serios resimțite de familiile profesorilor. În limita existentului, Economatul funcționarilor punea în vânzare cantități reduse de făină de porumb, material de pielărie pentru încălțăminte, țesături, iar lemnul de foc se procura doar pe bază de bonuri.

Lipsurile erau departe însă de a produce descurajarea. Opiniile elevilor despre purtarea războiului răzbăteau din eseurile realizate de ei printr-o masivă participare la concursul interșcolar din 8 mai 1943; iată câteva fragmente:

- „Astăzi se dă lupta sfântă nu pentru câștigarea pământului rusesc, ci pentru stârpirea comunismului care amenință lumea întreagă” (elev cl.I A);
- „Iată vitejii neîntrecuți, care au știut să arate bolșevicilor că a lupta pentru patrie și credință este o bucurie și încredere în victoria finală” (elev clasa a II-a B);
- „Războiul acesta este sfânt, fiindcă e în joc ființa neamului; e sfânt pentru că e în primejdie credința străbună! Dumnezeu e cu noi în acest război.” (elev clasa a IV-a A);
- „Hotarele noastre ne sunt sfârtecate astăzi și nu putem avea liniște până ce nu le vom vedea întregite și lărgite după dreptate” (elev clasa a VI-a).

În condițiile impuse de război, procesul de învățământ a fost puternic perturbat; dacă Liceul de băieți a reușit a păstra o oarecare normalitate, alte școli se vor afla în refugiu, încetându-și o perioadă cursurile. În aceste condiții, conducerea liceului a răspuns pozitiv cererii elevilor de la Liceul de fete și de la Gimnaziul comercial de a fi înscriși ca particulari

până la revenirea unităților respective în localitate; în același spirit de înțelegere, elevii reveniți din refugiu în 1944 vor beneficia (conform deciziei consiliului profesoral din martie 1945) de statutul de intern.

Cu toate acestea, nici școala suceveană nu a fost scutită de efortul protejării arhivelor sale. Pregătirile, începute din martie 1941, vizau conform procesului verbal matricole, procese verbale ale Comitetului, registre de examen, registre de maturitate, cărți valoroase din bibliotecă, conturi de gestiune. Prin Raportul Secret tainic către Cercul de Recrutare se menționa conținutul a 12 lăzi ce urmau a fi transportate la Costești – Argeș; primele 6 lăzi (738 kg) au pornit pe 24 mai 1941, însoțite de profesorul Aurel Buleandă.

Un alt efect al războiului a fost derogarea pentru anul 1943 ca „ținând seama de starea de război în care ne găsim și de necesitatea de a împlini cadrele ofițerești” să se dea în regim de urgență examenele de clasa a VIII-a pentru tinerii chemați în serviciul militar.

Redevenit spital de campanie în 1944 în contextul creat de alăturarea României la Națiunile Unite și a prezenței în zonă a frontului, liceul și-a redeschis cursurile abia în 24 noiembrie; directorul interimar din aceste luni agitate, profesorul Aurel Buleandă (în absența directorului Ienceanu mobilizat pe front) a binemeritat în 1945 recunoștința publică a colectivului didactic pentru fermitatea și grija cu care a știut să protejeze avutul școlii în condițiile deplasărilor de trupe străine.